

מערכת טרור מרובת חזיתות וכיצד על ישראל לפעול?

קובי מיכאל ואודי דקל | 5 באפריל, 2022 | גיליון 1585

את אירועי הטרור האחרונים ניתן לבחון בשתי גישות. האחת, כגל טרור המניח משך מוגבל ומשקף הערכה שאין הוא מעיד על שינוי מערכתי יסודי. השנייה, גישה מערכתית - מערכת טרור שמחולל חמאס, בתיאום עם הג'האד האסלאמי ובתמיכת איראן, שתכליתה לאחד בין חזיתות המאבק הפלסטיני נגד ישראל לזירת מערכה כוללת. על ישראל לאמץ אסטרטגיה השוללת מחמאס את יכולת השליטה בגבולות המערכה ובעצימותה ולערער את ההיגיון המנחה את ניסיונות הארגון לאחד בין חלקיה.

ישראל ניצבת בפני רצף של אלימות ופיגועים רצחניים, כששניים מהם בוצעו על ידי אזרחים ישראלים, שבעבר זיהו עצמם עם דאע"ש. התרחשויות הפיגועים בערים מרכזיות עוררה מבוכה ביטחונית וציבורית. כוחות הביטחון פעלו במשנה מרץ נגד תשתיות טרור במרחב ג'נין, שהתפתחו לתקריות שבמהלכן נהרגו פלסטינים. בערב הרמדאן הראשון אף התחדשו התפרעויות של צעירים פלסטיניים בשער שכם בירושלים.

התקשורת, כמו גם נציגי הממסד הביטחוני, מגדירים את ההתרחשויות כגל טרור מחודש, כשעדיין אין כלל ביטחון שאכן מדובר בגל טרור בלבד, ההתייחסות לאירועים כאל גל גם מכתובה, במידה רבה, את דפוסי התגובה, שכן גל אמור לחלוף ומשכו מוגבל, ואין בו כדי לשנות את המערכת מיסודה. לעומת זאת, כשמדובר בתופעה מערכתית, דפוסי התגובה המתאימים לגל לא יהיו בהכרח רלוונטיים. מכאן חשיבות לבחון את ההתרחשויות בראיה מערכתית, קרי כמערכת טרור שחמאס מנהגה מאחורי הקלעים, בתיאום עם הג'האד האסלאמי ובהשראה ובסיוע איראני. מטרתה היא לשמר את הישגו העיקרי של חמאס ממבצע "שומר החומות": ריבוי זירות פעולה - ירושלים, פנים ישראל, יהודה ושומרון, רצועת עזה ודרום לבנון - והיכולת להצית את כל הזירות במקביל.

על פי הפרשנות המערכתית, הפיגועים האחרונים הם מערכת טרור בזירת מערכה הכוללת מספר חזיתות, המשפיעות זו על זו ומושפעות זו מזו:

- חזית רצועת עזה - בשליטה מוחלטת של חמאס, בתיאום הדוק עם הג'האד האסלאמי.
- חזית ירושלים - לחמאס השפעה מוגבלת באזור בשל ריבוי שחקנים וגישה מוגבלת. לפיכך הוא מנצל אירועים ותקריות להנעת טרור ואלימות, ומתמקד בקמפיינים של הסתה.

- חזית הגדה המערבית - משמשת את חמאס לפעילות נגד מתנחלים, צה"ל וגם הרשות הפלסטינית. מאמציו מתמקדים בבניית תשתיות טרור, בפיתוח והפעלת ערוצים של הברחת נשק וכספים בעיקר מירדן, ובהסתה לטרור של יחידים וארגוני טרור אחרים.
- חזית הנגב - חבירה לאוכלוסיית הבדואים אזרחי ישראל, כדי לשבש את תהליכי החזרתה של המשילות הישראלית לאזור ועל מנת ליצור חיבור טריטוריאלי בין רצועת עזה לגדה המערבית.
- חזית פנים ישראל - בעיקר הסתה לפעילות טרור של קבוצות רדיקאליות בקרב ערבים אזרחי ישראל, בעלי זיקה אסלאמית קיצונית, דוגמת מתנדבי דאע"ש בעבר, ותמיכה כספית בהם ועידודם לבצע פיגועים בלב ערי ישראל.
- חזית דרום לבנון - המופעלת בתיאום עם חזבאללה ואיראן, על ידי מגויסי חמאס וגם ארגונים אחרים בלבנון ומהווה נתיב הברחות של נשק וכספי טרור לשטח ישראל לצד חזית לשיגור רקטות לעבר ישראל.

ההיגיון המארגן של המערכת הוא הגיון בסיסי של התנגדות לעצם קיומה של מדינת ישראל, והיגיון מצבי - שנשען על חולשת הרשות הפלסטינית ואובדן דרכה המדינית, ותכליתו לטרפד את תהליכי הנורמליזציה בין ישראל לעולם הערבי ואת התחזקות מעמדה האזורי של ישראל, על רקע דחיקת הנושא הפלסטיני לשולי תשומת הלב האזורית והבינלאומית. שני ההגיונות מקודמים באמצעות מאבק מזוין - טרור, כשהמחולל הוא חמאס, הפועל ישירות לביסוס תשתיות טרור לא רק ברצועת עזה אלא גם בגדה המערבית, מול אזרחי ישראל הערבים, וכן בונה מערכי ההסלמה במזרח ירושלים, מתאם פעילות עם ארגונים אחרים, בפרט הג'האד האסלאמי (שהתחזק מאוד לאחרונה בעיקר בצפון השומרון בזכות סיוע כספי איראני), חזית עממית ואף חזבאללה, ומכשיר את האווירה לטרור באמצעות הסתה שיטתית ומתמשכת.

במקביל, חמאס פועל גם באופן עקיף באמצעות מאמץ למנף אירועים אלימים ופיגועים שחוללו גורמים אחרים, או בארגון פיגועים בלי ליטול עליהם אחריות, תוך שימוש בשלוחים וביניהם הג'האד האסלאמי, גדודי חללי אל-אקצא (של הפת"ח) או פעילים המזהים עם דאע"ש. כל זאת, לשם שליטה בחזיתות המערכה, תוך שלילת העילה מישראל לפעול נגדו ברצועת עזה. לכן, כאשר חמאס מבקש לשמור על מעמדו כ"ראש חץ ההתנגדות" במאבק המזוין נגד ישראל והאינטרס שלו הוא לשמר את הרגיעה ברצועת עזה, הוא חותר במשנה מרץ להפעיל את החזיתות האחרות.

בשיחה שהתקיימה ב-2 באפריל בין זיאד אלנח'אלה, מנהיג הג'האד האסלאמי, שרק בחודש האחרון נפגש מספר פעמים עם ההנהגה האיראנית, לבין אסמאעיל הנייה, מנהיג חמאס, הוצהר המשך התיאום ההדוק ביניהם במישור המדיני והצבאי. היות הג'האד מופעל על ידי איראן מעלה השערה כי איראן היא כוח מניע של הפיגועים שאירעו באחרונה (בהנחיות, בהברחת נשק, בהעברת יידע ליצור עצמי של נשק ובהעברת כספים), כשמטרתה היא לשבש

את הברית הנרקמת בין ישראל למדינות ערב. כן סביר שטהרן מטפחת את חמאס והג'האד האסלאמי כשלוחיה, לתגמול על פעולות של ישראל נגד איראן, ובכללן כאלה שבוצעו על אדמתה.

בעת הנוכחית, חמאס מקפיד לשמר את השקט ברצועת עזה במטרה להמשיך ולהרחיב את פרויקטי השיקום המתנהלים בהובלת מצרים וקטר ולאפשר תעסוקת פועלים בשטח ישראל (רק לאחרונה הגדילה ישראל את מספר היתרי התעסוקה ל-20,000). כן מבקש חמאס לנצל את הרגיעה לשם חידוש תשתיות הטרור שנפגעו במבצע "שומר החומות" ואף לשדרגן, כהכנה לסבב העימות הבא (רק בשבוע האחרון ביצע חמאס שיגור רקטות לעבר הים, איתות לישראל שהוא מוכן למערכה צבאית גם ברצועת עזה). לעומת זאת, במקביל חותר הארגון (בעיקר באמצעות צאלח אלערורי, הממונה על הזרוע הצבאית של חמאס בגדה המערבית הפועל מאיסטנבול, דמשק ובירות) לפתח תשתיות הטרור בגדה המערבית ובדרום לבנון, להדק את התיאום מול הג'האד האסלאמי, לעבות את הערוצים למול אזרחי ישראל הערבים ולהכין תשתיות להסלמה במזרח ירושלים.

חודש הרמדאן, שהחל בימים אלה, עלול להיות רקע להגברת ההסתה. התגובות ופעולות הסיכול של ישראל באו לידי ביטוי במעצרים מקרב ערבים אזרחי ישראל המשתייכים לדאע"ש, לצד פעילות מודיעינית וצבאית רחבת היקף בגדה המערבית, שהובילה לתקריות אש ולהרג מחבלים המזוהים ברובם עם הג'האד האסלאמי ולמעצרים רבים של חשודים בטרור או בסיוע לו. פעולות אלו מלהיטות את הרוחות בקרב פעילי הג'האד האסלאמי וחמאס בגדה המערבית ומעלות את מפלס המתח מול האוכלוסייה האזרחית. על רקע דינמיקת הסלמה זו, אין להוציא מכלל אפשרות שחמאס לא יצליח לרסן את הג'האד האסלאמי מלשגר רקטות מרצועת עזה לשטח ישראל, וכך להרחיב את המערכה גם לחזית הרצועה ולהתפתחות מערכה צבאית דוגמת מבצע "שומר החומות".

הרשות הפלסטינית מאבדת את הרלוונטיות שלה למתרחש, מיישרת את אטקו עם הלכי הרוח ברחוב הפלסטיני וההתנגדות לישראל. ראש הממשלה הפלסטיני, מחמד אשתיה, גינה את ההתנקשות בשלושת פעילי הג'האד האסלאמי בסוף השבוע האחרון בג'נין וטען כי "מבצעי פשע זה והפשעים שקדמו לו צריכים לעמוד בפני בית הדין הפלילי הבינלאומי". ברי כי התפתחות מערכה מרובת חזיתות תעמיד את הרשות ואת מנגנוני הביטחון שלה בפני אתגר, שהמענה לו עלול לכלול שיבוש של התיאום הביטחוני עם ישראל עד כדי הפסקתו.

ממשלת ישראל חותרת לשמר רגיעה בירושלים ובגדה המערבית, לבדל בין פעילי ותשתיות הטרור לבין האוכלוסייה האזרחית שאינה מעורבת, לשמור על מרקם החיים ולממש כוונות להעניק הקלות לתקופת הרמדאן. הממשלה אף מציגה יעד של חיזוק הרשות הפלסטינית ושימור התיאום הביטחוני עם מנגנוני הביטחון הפלסטינים, עם זאת, לנוכח השיח המתלהם הן בציבור הישראלי והן בציבור הפלסטיני, היא מתקשה לתרגם את הכוונות למהלכים בשטח.

סיכום והמלצות

אם אכן ישראל מתמודדת עם מערכה מרובת חזיתות, המובלת על ידי חמאס, הרי שעליה לאמץ אסטרטגיה שתכליתה ערעור ההיגיון המאחד ביניהן ושליטת השליטה בגבולות המערכה מידי הארגון. עם זאת ועל אף הרצון להפריד בין החזיתות, ישראל אינה יכולה לשתף פעולה עם האסטרטגיה הדואלית של חמאס, השומר על רגיעה ברצועה ומנסה להבעיר את יתר החזיתות. לכן עליה לשקול הפעלת מאמצים נגד חמאס, לא דווקא צבאיים והם: (1) עצירת העברת הכספים מקטר לחמאס, אלא אם דוחה תרסן את ההסתה ואת המעורבות של חמאס בחזיתות שמעבר לרצועת עזה וכן תחדל מליבוי היצרים באמצעות אל-ג'זירה; (2) רתימת מצרים להפעלת לחץ לריסון חמאס באמצעות עצירת השיקום ברצועה וסגירת המעברים לסיני; (3) חשיבה מחדש על מדיניות הגדלת מספר היתרי העבודה בישראל לפועלים מהרצועה, בעיקר לאחר השתלטות חמאס על המשרד לעניינים אזרחיים ברצועה, כך שהוא קובע את הזכאות להיתרים.

ירושלים היא החזית הנפוצה ביותר, וטמון בה הפוטנציאל לאיחוד בין החזיתות. לפיכך, נדרש להשקיע מאמצים נמרצים להרגיע את המתח בעיר בתקופת הרמדאן ולאפשר עליית מתפללים מוסלמים לאל-אקצא, תוך מניעת חיכוך בינם לבין יהודים העולים להר הבית (הפרדה בזמנים וטיפול מידי בפרובוקציות הדדיות). במקביל, חשוב לרתום את ירדן, בתמיכת ארצות הברית, להרגעת הרוחות במתחם הר הבית. יש ליישם הבנות שהושגו לגבי הרחבת מספר השומרים במנגנון הווקף, בתמורה להקפדה ירדנית על מניעת התערבות פעילי חמאס והתנועה האסלאמית-הפלג הצפוני בפעילות הווקף.

ישראל מתקשה להשלים עם התרומה השלילית של הרשות הפלסטינית להסתה ולליבוי היצרים באמצעות בכירה, וכן עם ולמדיניותה הלעומתית נגד ישראל מעל כל במה בינלאומית. עם זאת, על ישראל להיזהר מדחיקת הרשות לידי חמאס, להקפיד על שמירת מרקם חיים בשטחי הרשות הפלסטינית כדי להרחיק את האוכלוסייה מטרור, לחזק את התיאום עם מנגנוני הביטחון של הרשות, לאפשר להם להשליט חוק וסדר ולטפל בתשתיות חמאס, ואף להגביר את המאמץ לשיקום הכלכלה הפלסטינית בגדה המערבית.

הג'האד האסלאמי גדל והתחזק משמעותית בצפון השומרון וברצועת עזה בזכות התמיכה האיראנית. התחזקותו הופכת אותו למחולל טרור בהיקפים גדלים, למוקד משיכה גם עבור פעילים שהשתייכו לארגונים אחרים, ולאתגר מחרף ליציבות הרשות הפלסטינית. לפיכך, על ישראל לחשוף את התרומה האיראנית להידרדרות הנוכחית במצב הביטחוני בזירה הישראלית-פלסטינית, בין שמדובר בגל טרור חולף ובין שמדובר בהסלמה מערכתית, ארוכת טווח.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט